

Bomen en wet

Ook vele zoogdiersoorten zijn afhankelijk van bomen. Bomen worden ernstig bedreigd. Bomen moeten worden beschermd en behoeft. Daarom is de derde, aangevulde druk van dit boekje voor velen van groot belang. Sinds de vorige drukken, die in 1979 en 1981 verschenen, is het aantal wetten, regelingen en wettelijke uitspraken betreffende bomen en bossen sterk toegenomen. Een geheel herziene en bijgewerkte uitgave voorziet dan ook duidelijk in een grote behoefte.

Het is een praktische uitgave voor iedereen die meer wil weten over aansprakelijkheid, subsidiemogelijkheden, burennrecht en vele andere zaken. In 'Bomen en Wet' komt u als boscigenaar, bosgebruiker, tuinbezitter, wandelaar, actievoerder, politicus of bestuurder alles aan de weet over wat wel of wat niet met bomen mag worden gedaan. Als bijlage zijn onder meer opgenomen de Boswet, allerlei subsidieregelingen, het modelkapvergunning en de verordeningen van het Bosschap.

W. Vergouw, T. Kroesen-Verjaal & A. van Oorschot: Bomen en Wet. 104 bladzijden, 4 bijlagen, derde druk (1989). Prijs f 24,50, verzendkosten f 3,50 (voor leden van de Bomenstichting en van Natuurmonumenten f 19,50, exclusief verzendkosten). Telefonische bestellingen: 030-331 328 of 035-62 004.

Runderen in het bos

Naast runderen in het Riet (H.J. Drost) kennen wij sinds kort ook het verschijnsel van runderen in het bos. De meeste Nederlanders weten niet beter dan dat koeien thuishoren in de wei, maar blijkbaar gaan de nieuwe ontwikkelingen diverse kanten op. Wat heet overigens nieuw? Enkele eeuwen geleden lieten boeren ook al hun vee grazen in de bossen en verzamelden ze er voer voor in de winter. Nieuw is wellicht wel, dat het nu gaat om beheer van natuur zonder rechtstreeks economisch gewin. Het beoogde doel is dat de runderen door begrazing, bemesting en betreding natuurlijke processen in gang zetten en vooral de biotische variatie vergroten. En

misschien komt het eens zover dat de runderen ook nog gewoon mogen sterven in een voor hen natuurlijke omgeving, de aasdieren hun werk mogen doen, en wilde bijenvolken hun honingraten mogen spannen tussen de ribben van het kaalgevreten karkas. Ook dat hoort bij de kringlopen van de natuur! Maar zover zijn wij nu nog niet, nu gaat het nog om begrazing, bemesting en betreding door vrijlevende runderen.

Het hier te bespreken boekje 'Runderen in het bos' is het door drs. S.E. van Wieren geschreven eindverslag van de begrazingsproef met Schotse Hooglandrunderen in de Imbos. In een serie hoofdstukken worden verschillende aspecten van zo'n proefneming besproken. Zoals bij de natuurwetenschappen gebruikelijk is, worden vóór de uitvoering van het experiment een aantal voorspellingen gedaan om na afloop na te gaan of de uitkomst daarmee in overeenstemming is en hoe het een en ander verklaard moet worden. Ook is beschreven de uitgangssituatie in het proefgebied, een sterk vergrast grove-dennenbos van 173 hectare. Daarop is in 1982 een kudde van ongeveer tien Schotse Hooglanders gezet om 4½ jaar later na te gaan wat de effecten zijn. De runderen blijken dan het meest te grazen in open terreingedeelten en consumeren vooral Bochtige Smele. De gevolgen daarvan worden goed zichtbaar door vergelijking met permanent onbegraste kwadraten in het zelfde gebied. Maar de runderen zorgen voor meer veranderingen in het terrein. Al binnen een jaar hadden ze duidelijk paden in de vegetatie platgetreden. De jonge stieren maken grote kuilen en molesteren jonge denne- en berkeboompjes uit frustratie over een verloren gevecht in de onderlinge strijd om de macht. Door bemesting treedt plaatselijk verrijking van de bodem op waardoor vestigingsmogelijkheden voor plantesoorten worden gekreëerd: Muur, Hoornbloem, Pilzegge en dergelijke.

Het totaal aantal soorten insecten is in de begraasde delen geringer dan in de onbegraste delen. Met het verdwijnen van hoog opgaand gras in intensief begraasde delen van het terrein, verdwijnen waarschijnlijk ook voor deze insecten geschikte 'niches'. Daar staat tegenover dat mestkevers en mestvliegen waarschijnlijk meer mogelijkheden hebben gekregen.

De runderen en de Edelherten concurreren el-

kaar niet.

In de inleiding wordt opgemerkt dat kleinere herbivoren baat zullen hebben bij de aanwezigheid van grote herbivoren (facilitatie). Na verloop van tijd lijkt het aantal Hazen en Konijnen echter niet veranderd. Van deze niet uitgekomen voorspelling wordt geen (mogelijke) verklaring gegeven!

Bij de runderen zelf is de reproductie, sterfte, groei en gezondheid, samenvattend aangeduid met het Engelse begrip 'performance', onderzocht. Het lijkt er op dat dit toch schrale bos en heide gebied voldoende voedsel biedt. Een paar jonge stieren hadden evenwel problemen met de 'locomotie', waarschijnlijk veroorzaakt door fosfor-(en mogelijk calcium)gebrek.

Verder blijken de Hooglanders echte kudde-dieren. De meeste activiteiten zoals grazen en rusten, doen ze gezamenlijk. De leider van de groep is het individu dat geregeld de richting bepaald van de verplaatsing door het gebied en meestal nieuwe activiteiten initieert. Deze leider blijkt niet de dominante stier te zijn maar de ranghoogste koe, zoals ook uit ande-

re studies bekend is. Ondanks de schijn van het tegendeel hebben de Hooglanders een rustig karakter en zijn bijzonder publieksvriendelijk.

Het geheel is een interessant eindrapport geworden. De paar Engelse termen storen niet. Alleen dat woord 'locomotie' (bladzijde 56,61); Van Dale (tiende druk, 1976) vermeldt het niet! De foto's zijn sfeervol maar ook terzake. Hoewel het boekje waarschuwt voor al te gemakkelijke extrapolatie van de onderzoeksresultaten naar andere terreinen, biedt het veel informatie voor die natuurbeheerder die overweegt op zijn terrein jaarrondbegrazing met vrijlevende runderen in te stellen.

J. van der M.

S.E. van Wieren: Runderen in het bos. Begrazingsproef met Schotse Hooglandrunderen in het natuurgebied de Imbos. Eindrapport. 84 bladzijden, 5 bijlagen, 20 tabellen, 25 figuren, 39 foto's (1988). ISBN 90-5192-0024. Uitg. Instituut voor Milieuvraagstukken (rapport R-88/3), Amsterdam. Prijs f 25,- (exclusief portokosten). Te bestellen bij de VU Uitgeverij, De Boelelaan 1105, 1081 HV Amsterdam, 020 - 444 355.